

Primary School. *Pedagogy and Psychology of the Formation of a Creative Personality: Problems and Searches*, 43, 437–440).

SUMMARY

Sokil Lyudmila. Traditional and Innovative Methods in Folk Scenography of the end of the 20th – Beginning of the 21st Century.

The article deals with transformational changes in Ukrainian folk choreography of the late 20th and early 21st centuries. Analyzing the processes that took place in the specified period, the author shows how teachers-choreographers began to move from specific methods, which practically represented dance techniques, to traditional to innovative methods. Given the fact that choreography as an art form is very ancient, even the application of traditional methods became a certain innovation in the specified period. Textbooks, manuals, and monographs devoted to the methodology of implementation of the tasks of folk scenography began to be published, where the pedagogical basis and pedagogical principles of this creative discipline (art form) are traced for the first time. The article outlines the requirements for modern folk scenography in an out-of-school education institution; it is shown that the process of development of the scenographic environment, the process of creating a scenographic image is connected with the growth of the philosophical context of the choreographic work, the deepening of the symbolism of folk scenography. Competent pedagogical basis of teaching folk scenography contributes to the ability of the choreographer-director to convey the content of the dance to the children he teaches, the content that the director invests in the basis of the dance; the meaning of the selected musical accompaniment; age characteristics, the external form of the embodiment of the image.

Key words: folk scenography, choreographic technique, traditional methods, interaction, stage image, exercise, pedagogical process, levels of education.

УДК 378.14:37.013

Наталія Терентьєва

Чорноморський національний університет імені Петра Могили
ORCID ID 0000-0002-3238-1608

Олена Злобіна

Інститут Військово-Морських Сил
Національного університету «Одеська морська академія»
ORCID ID 0000-0003-2296-5148

DOI 10.24139/2312-5993/2024.01-02/232-242

ІСТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ ОФІЦЕРІВ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Стаття репрезентує окремі історичні аспекти підготовки курсантів закладів вищої військово-морської освіти. В статті здійснено аналіз особливостей військової освіти військово-морських офіцерів в історичному ракурсі із застосуванням порівняльно-педагогічної методології, виокремлено та схарактеризовано періоди становлення: перший (від початку мореплавства до 1701 р.), другий (1701- кін. XVIII ст.), третій (1798–1870-ті рр.), четвертий (1877–1917), п'ятий (1918 р. – поч. 1950-х рр.), шостий (1950-ті рр. – поч. 1990-х рр.). Зроблено висновок, що на момент здобуття Україною незалежності у 1991 р. на її території функціонувала досить розвинена і добре укомплектована мережа ВВНЗ морського профілю, яка забезпечувала професійну підготовку морських офіцерів на

найвищому для свого часу рівні. Дані заклади мали тривалий ефективний досвід такої підготовки, власні науково-педагогічні школи та необхідний штат високопрофесійних викладачів та інструкторів, що стало підґрунтям для подальшого розвитку професійно орієнтованої військово-морської освіти.

Ключові слова: Військово-Морські Сили, військово-морська освіта, заклади вищої військової освіти, професійна підготовка.

Постановка проблеми. Україна як суверенна морська держава має значний за масштабом морський кордон на півдні загальною протяжністю 1355 км (1065,5 км по Чорному морю, 249,5 км по Азовському морю та 40 км по Керченській протоці) (Загальна характеристика державного кордону. Державна прикордонна служба України), що закономірно обумовлює необхідність мати власні ефективні Військово-Морські Сили. Внаслідок російської агресії з 2014 р., незаконної анексії півострова Крим та з початком повномасштабної війни 2022 р, ВМС ЗС України втратили частину бойових спроможностей. Як наслідок, відновлення військово-морської міці України є вкрай важливим, хоч і складним процесом, що потребує системного перегляду всіх підходів до його розвитку в найкоротші терміни, в тому числі й на рівні підготовки морських офіцерів у ВВНЗ і ВНП ЗВО як одних з провайдерів відновлення бойових спроможностей ВМС ЗС України. При цьому, важливо критично осмислити попередній вітчизняний досвід професійної підготовки військових моряків офіцерського складу, щоб відібрати з нього кращі елементи, в тому числі в частині практичної підготовки.

Мета статті полягає в окресленні основних етапів становлення військово-морської освіти офіцерів ВМС.

Виклад основного матеріалу. Генеза української професійної військово-морської освіти уходить коріннями в XVIII ст. – у період створення військово-морського флоту Російської імперії, в складі якої в той час перебувала більшість сучасних українських земель. Військові історики та історики освіти (М. І. Барбашев, Л. Г. Бескровний, С. Г. Горшков, А. І. Ляшкевич, М. А. Мачак, М. І. Нещадим та інші) в цілому солідарно виділяють основні періоди її становлення:

- перший (від початку мореплавства до 1701 р.);
- другий (1701- кін. XVIII ст.);
- третій (1798–1870-ті рр.);
- четвертий (1877–1917);
- п'ятий (1918 р. – поч. 1950-х рр.);
- шостий (1950-ті рр. – поч. 1990-х рр.).

Аналіз особливостей військової освіти військово-морських офіцерів в історичному ракурсі доцільно здійснити, відштовхуючись від вище зазначеної періодизації із застосуванням порівняльно-педагогічної методології.

Перший період (від початку мореплавства до 1701 р.). Як свідчать історичні джерела, безпосередні східнослов'янські предки українців та протоукраїнці Давньоруської держави мали досить значний для свого часу досвід мореплавства. Те, що в 269 р. ці племена здійснили похід потужного флоту й розгромили Афіни, Коринф, Спарту, досягли островів Крит та Кіпр, вочевидь доводить, що для старослов'янських племен, які населяли південні райони нашої країни (мається на увазі територія сучасної Південної України), мореплавство та обізнаність у морських шляхах Чорного, Мармурового, Егейського та Середземного морів було вже далеко не новою справою.

Пізніше літописні джерела згадують бойові морські походи протоукраїнців на Візантію (610 р. на м. Солунь, 626 р. та знаменитий 907 р. на Константинополь (Царгород) вздовж південно-чорноморського узбережжя, 986 р. на м. Корсунь (Херсонес Таврійський) у Криму); походи бойових флотилій київських князів по Чорному і Каспійському морях, річках Дунаю, Дністру, Дніпру, Дону і навіть Волзі (Енциклопедія історії України, 2007).

Окремою славетною сторінкою вітчизняної військово-морської справи є морські походи і битви за участю українських козаків. Тут достатньо лише пригадати їх перший і переможний морський бій з флотом турків-османів у 1492 р. та захоплення неприступної морської фортеці Дюнкерк (Франція) у 1646 р. (Калініченко, 2016).

Проте вважати даний період часом функціонування військово-морської освіти буде перебільшенням. За влучною думкою А. І. Ляшкевич, «на цьому часовому проміжку набуття знань, навичок і досвіду моряками (людьми, що працювали на судах або служили на військових кораблях) відбувалося в процесі практичної діяльності, яка за змістом відповідала рівню ремесла» (Ляшкевич, 2017). Особливістю навчання був його повністю емпіричний характер, а результати цілком залежали від здобутого бойового досвіду. Крім того, постійного професійного флоту в українців на той час ще не існувало. Навіть за часів Гетьманщини козаки були універсальними воїнами, серед яких не було окремих підрозділів, що спеціалізувалися виключно на військово-

морській справі, через що чимало з них взагалі ніколи не виходили у море (Голобуцький, 1994).

Другий період (1701 р. - кін. XVIII ст.). Суттєвою ознакою другого періоду була поява перших військово-морських навчальних закладів на півдні України. На думку дослідниці морської освіти на Півдні України А. І. Ляшкевич, першим з них слід вважати Херсонський морський кадетський корпус, заснований 1783 р. (Ляшкевич, 2019). Кадети (у той час їх продовжували називати гардемаринами) здобували освіту впродовж чотирьох років за однією зі спеціальностей штурмана чи кораблебудівника, після чого або поступали на службу за фахом, або мали право продовжити здобуття освіти у Артилерійському, Морському або Інженерному кадетському корпусі. Слід зазначити, що зміст навчання не був повністю військово-морським: крім фахово орієнтованих дисциплін (навігація й інженерна справа, будова та управління кораблем), вивчалися загальновійськові (фехтування та артилерійське мистецтво), фізико-математичні, філологічні (обов'язково не менше двох мов), суспільно-гуманітарні (право, історія, політична географія), релігієзнавчі (Закон Божий, благочестя, догми християнської віри, євангельське вчення) та художньо-естетичні (малювання, танці) дисципліни. Однак, така ґрунтовна освіта, при цьому, не вважалася суто військовою, а відтак, випускникам не присвоювалось офіцерське звання.

В межах предмету нашого дослідження нас більше цікавить ще один навчальний заклад Херсона, заснований у 1793 р. – морське артилерійське училище. Освіту в ньому здобували лише вихідці з дворянського стану, а випускникам присвоювалось звання унтер-офіцера морської артилерії. Враховуючи панівний військово-тактичний характер артилерійських засобів ведення бойових операцій того часу, можна говорити про привілейований характер статусу офіцерів морської артилерії на флоті та високий авторитет відповідних навчальних закладів. У 1795 р. Херсонське морське артилерійське училище було переведено до Миколаєва. Там же у 1798 р. в було відкрито Чорноморське штурманське училище як один з перших професійних військових закладів в Україні.

Спільними рисами цих двох військових освітніх закладів була їх закритість (говорячи сучасною мовою – режимність), елітарність (практичні всі кадети – дворяни за походженням), політехнічність (поряд із прикладними морськими науками вивчались фізико-

математичні, загальновійськові, основи інженерних) разом із гуманітарністю (вивчались іноземні мови, основи дипломатії тощо), прищеплення високого соціального статусу морського офіцера. В цьому світлі ми солідарні з думкою А. І. Ляшкевич про те, що «хоча за цей період не вдалося створити єдиної системи освіти, проте було закладено важливе підґрунтя для подальшого розвитку професійно орієнтованої військової освіти» (Ляшкевич, 2017).

Третій період (1798–1870-ті рр.) виділений через формування в протосистемі військової освіти Російської імперії, в тому числі в на українській території, спеціальної підготовки офіцерів військово-морського флоту.

Активна розбудова Чорноморського флоту та Азовської флотилії у пер. пол. XIX ст. закономірно сприяло розширенню мережі військово-морських закладів на Півдні сучасної України. Для забезпечення потреб флоту у кадрових офіцерах крім вже існуючих чорноморських штурманського і артилерійського училищ у Херсоні та Миколаєві були започатковані заклади професійної підготовки офіцерів середньої ланки. Так, 1826 р. у Миколаєві було засновано Чорноморську штурманську роту для курсантів-дворян, а 1827 р. при Морському кадетському корпусі в Херсоні відкрився офіцерський клас, який деякі дослідники вважають початком академічної військової освіти офіцерів флоту Російської імперії (Ляшкевич, 2017).

В цей час відбулися зміни і у внутрішній організації підготовки морських офіцерів, передумовами яких стали освітня реформа 1804 р. та ускладнення тактики ведення морських операцій. В організаційно-адміністративному плані це виразилось у збільшенні терміну навчання (з 3-4 років до 6-7 років) та структуруванні й розширенні переліку фахово-орієнтованих і спеціальних дисциплін (напр., додалися гідравліка, історія воєн на морі тощо); в змісті навчання - посилено питому вагу фахової підготовки за рахунок уведення флотського стажування (прикладне вивчення поведінки корабля в морі в різних ситуаціях, особливості його парусності та корпусності, розподіл озброєння і такелажу та ін.); у організаційно-педагогічному - до викладання теоретичних курсів залучено авторитетні науково-педагогічні кадри з числа академічного професорського складу. Наведені факти, на наше переконання, дозволяють аргументовано стверджувати, що в рамках даного часового періоду оформився образ академічної системи вищої військово-морської освіти, основними

рисами якої були практична націленість навчання, формування широкого освітнього і фахового світогляду морських офіцерів та вибудова мережі освітніх закладів морського профілю для забезпечення потреб військового флоту у професійних кадрах.

Четвертий період (др. пол. 1870-х рр. – 1917 р.). З середини XIX ст. ключовою ударною силою військово-морської могутності стрімко стає бронепанцерний флот на паровій тязі. Переоснащення за цією тенденцією розпочалось і на Чорноморському флоті. Ще 1862 р. офіцерський клас при Морському кадетському корпусі, в тому числі у Миколаєві, був реорганізований у «Академічний курс морських наук», в структурі якого функціонували кораблебудівне, гідрографічне та механічне відділення, а у 1877 р. вже на базі цього курсу заснували Миколаївську морську академію (Ляшкевич, 2017). З 1896 р. при ній було знов відкрито курс військово-морських наук. Як видно з переліку основних дисциплін («Морські стратегія і тактика», «Військово-морська історія», «Військово-морська статистика та географія», «Міжнародне морське право» та ін.) академічна складова освіти була розрахована на морських офіцерів всіх рангів - від первинних посад для корабельного складу і берегової служби до штабного командування. Як справедливо зауважує А. І. Ляшкевич, на даному етапі відбулось «формування системи безперервної багаторівневої військово-морської ... освіти» (Ляшкевич, 2017), включаючи перепідготовку і підвищення кваліфікації (останні стосувались здебільшого офіцерів, які перенавчалися з вітрильних кораблів на парові бронепанцерні).

В цілому, можна констатувати, що на кін. XIX – поч. XX ст. на Півдні сучасної України для потреб Чорноморського флоту, остаточно склалася система вищої військово-морської освіти. При цьому, ВВНЗ морського профілю, що функціонували в українських містах (передовсім, у Миколаєві), зарекомендували себе як одні з найкращих, що неодноразово доводили їх випускники як під час локальних морських конфліктів у Чорному морі в др. пол. XIX ст., так і в морському воєнному басейні Першої Світової війни.

П'ятий період (1918 р. – поч. 1950-х рр.). Переважна більшість праць, у тому числі вітчизняних, присвячена історії українського військово-морського флоту та військово-морській освіті пов'язують даний період із відновленням після Першої Світової війни системи військової підготовки моряків і морських офіцерів в рамках виключно радянської військової освіти [5]. На наше глибоке переконання, такий

стан речей необґрунтовано применшує український національний досвід в цій царині та є не зовсім виправданим. Як емоційно, але цілком справедливо зазначає з цього приводу морський офіцер-підводник з 15-річним стажем О. М. Калініченко, «1996 р. російська медаль «300 років Російському флоту» поставила «поза законом» морську доблесть наших пращурів ... сприймаю як особистий виклик діяння «безпам'ятних Іванів», які ігнорують більш ніж 1700-річну славу морську історію наших пращурів» (Калініченко, 2016). Ми ведемо мову про необхідність обов'язкового включення до періодизації вітчизняної військово-морської освіти окремого періоду або стадії в межах даного періоду, пов'язаних з розбудовою і розвитком української вищої військової освіти для морських офіцерів під час Української революції 1917-1921 рр.

Як відомо, 20.11.1917 р. Українська Центральна Рада своїм III Універсалом проголосила створення Української Народної Республіки (УНР), що дало старт державотворчим процесам в Україні, включаючи створення власних Збройних Сил УНР, у тому числі Військово-Морського флоту. 29.04.1918 р. екіпажі кораблів колишнього Чорноморського флоту Російської імперії (особовий склад якого станом на 01.01.1917 р. на 65% складався з українців (Український Державний Флот: До 100-річчя підняття українських прапорів на кораблях Чорноморського флоту, 2018)) на чолі з флагманським лінійним кораблем «Юрій Побідоносець» підняли українські прапори, чим знаменували утворення Чорноморського флоту Української Народної Республіки – перших професійних ВМС незалежної Української держави (Український Державний Флот: До 100-річчя підняття українських прапорів на кораблях Чорноморського флоту, 2018). З цієї дати починається і умовний відлік професійної військово-морської освіти в УНР, який пов'язаний з українськими містами Севастополь, Херсон, а стосовно підготовки морських офіцерів – з Миколаєвом. На жаль, політика Центральної Ради УНР, в особі Генерального Морського Секретаріату (згодом – Міністерства морських справ) на чолі з Д. Антоновичем, щодо функціонування Чорноморського флоту була орієнтована на скорочення його чисельності і перетворення на морську берегову охорону (Удовиченко, 1995), що не сприяло розвитку відповідної освіти. Крім того, анти- і контрукраїнська пропаганда радянської Росії сприяла тому, що значна частина особового складу із екіпажами зрадила Україну і 1918 р. покинула місце дислокації в

Криму. Іноземна інтервенція остаточно поставила на тривалу паузу розвиток вітчизняного військово-морського флоту.

Трагічна історія українського військово-морського флоту 1917-1921 рр. позначилася і на функціонуванні освітніх закладів морського профілю. Єдиний ВВНЗ з підготовки морських офіцерів того часу – Миколаївська Морська академія – пережив важкі часи. Хоч сьогодні ще немає окремих ґрунтовних досліджень про особливості його функціонування у вище вказаний період, з окремих розрізнених відомостей логічно припустити, що хронічний брак фінансування та революційні настрої, що охопили переважну частину курсантів, не дозволили здійснювати повноцінної фахової підготовки (Ляшкевич, 2019).

З початку 1920-х рр. Україна увійшла до складу СРСР і почалося відновлення системи військової, у тому числі вищої військово-морської, освіти.

Ще у 1918 р. у Миколаєві, Херсоні і Севастополі були започатковані Курси командного складу флоту у форматі «З'єднаних класів фахівців командного складу РСЧФ». В адміністративно-організаційному сенсі така освітня новація означала уніфікацію штурманської, артилерійської, мінної, підводної та електротехнічної військово-морських спеціалізацій в єдиний фах на базі єдиних навчальних закладів. Також, на базі розформованих військових училищ для моряків і мічманів було засновано тринадцять прискорених військових курсів, де з робочих та селян готували командний склад флоту. Природньо, що такий підхід на перших етапах не додав ефективності професійній підготовці морських офіцерів через критично недостатній рівень базової підготовки та слабку фахово значиму мотивацію слухачів курсів, вкрай скорочені терміни навчання, брак професійного викладацького складу, педагогічно не організовану практичну підготовку на кораблях тощо.

По суті, єдиним реальним ВВНЗ морського профілю на території України у 1920-х рр. залишалась Миколаївська Морська академія. Дане твердження ґрунтується на її провідній ролі та значенні у розробці змісту радянської вищої військово-морської освіти у той час, що знайшло відображення у Положенні про заклад 1923 р.: «Морська академія – це автономний вищий морський навчальний заклад, головною задачею якого є розробка того циклу спеціальних наукових дисциплін, без якого неможлива правильна та плідна діяльність флоту» (Освіта на Миколаївщині у ХІХ–ХХ ст.: історичні нариси, 1997).

Протягом 1919-1939 рр. в СРСР функціонувало сім військово-морських академій та десять військово-морських училищ на базі яких відбувалась підготовка морських офіцерів, з них в Україні – дві академії (в Миколаєві та Севастополі) та чотири училища (в Одесі, Маріуполі, Херсоні, Керчі) (Сірополко, 2001). В цей час остаточно сформувались ключові риси радянської вищої військово-морської освіти пер. пол. ХХ ст., а саме: 1) чітке розділення професійної підготовки морських офіцерів окремо для служби на надводних кораблях, окремо – на підводних човнах; 2) концептуальний поділ на три базові військово-морські спеціальності – штурманську, артилерійську та мінно-торпедну; 3) зміст військових спеціальностей отримав чітке нормативне вираження у вигляді відповідних освітніх програм та інших керівних і методично-орієнтованих документів; 4) централізований алгоритм професійної підготовки.

Шостий період (1950-ті рр. – поч. 1990-х рр.). Виділення даного періоду обумовлене трьома основними чинниками – якісними військово-технічними змінами у флоті (поява нових типів кораблів, атомних субмарин, принципово нового озброєння – атомного ракетно-ядерного флоту), участю СРСР у «холодній» війні (обумовила нову роль ВМФ у глобальному військово-політичному протистоянні та розширила територію його застосування на весь Світовий океан) та широкомасштабною військовою реформою 1950-х рр.

Фахівці відзначають, що професійна підготовка морських офіцерів у цей час характеризується підвищенням інженерно-технічної складової, розширенням переліку військово-морських спеціальностей і спеціалізацій, збільшенням нормативних термінів навчання та практичної підготовки (Ляшкевич, 2017). До речі, остання стала більш диференційованою і прикладною за рахунок навчального стажування на кораблях і підводних човнах, які перебували на бойовому чергуванні, а також за рахунок уведення до неї інституту особистих наставників-інструкторів.

Таким чином, на момент здобуття Україною незалежності у 1991 р. на її території функціонувала досить розвинена і добре укомплектована мережа ВВНЗ морського профілю, яка забезпечувала професійну підготовку морських офіцерів на найвищому для свого часу рівні. Дані заклади мали тривалий ефективний досвід такої підготовки, власні науково-педагогічні школи та необхідний штат високопрофесійних викладачів та інструкторів.

ЛІТЕРАТУРА

- Голобуцький, В. (1994). *Запорозьке козацтво*. Київ: Вища школа (Holobutskiy, V. (1994). *Zaporozhian Cossacks*. Kyiv: Higher School).
- Енциклопедія історії України: Т. 4 (2007). Київ: Видавництво «Наукова думка» (*Encyclopedia of the history of Ukraine: Vol. 4 (2007)*). Kyiv: Publishing House Scientific Thought).
- Загальна характеристика державного кордону. Державна прикордонна служба України: веб-сайт. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/map> (*General characteristics of the state border. State Border Service of Ukraine*. Retrieved from: <https://dpsu.gov.ua/ua/map>)
- Калініченко, О. (2016). Морська слава України. *Військово-історичний меридіан*, 7 (14), 114-123 (Kalinichenko, O. (2016). Maritime glory of Ukraine. *Military-Historical Meridian*, 7 (14), 114-123).
- Ляшкевич, А. І. (2017). Періодизація становлення і розвитку військово-морської освіти в Україні (початок XVIII – 50–90-ті рр. XX століття). *ScienceRise: Pedagogical Education*, 10 (18), 33–37 (Liashkevych, A. I. (2017). Periodization of formation and development of naval education in Ukraine (early XVIII – 50-90s of the XX century). *ScienceRise: Pedagogical Education*, 10 (18), 33–37).
- Ляшкевич, А. І. (2019). *Теорія і практика морської освіти Півдня України (30-ті роки XIX – початок XXI століття)* (дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01). Тернопіль (Liashkevych, A. I. (2019). *Theory and practice of maritime education in the South of Ukraine (1930s - beginning of the 21st century)* (Diss. ... Doctor of Pedagogical Sciences). Ternopil).
- Освіта на Миколаївщині у XIX–XX ст.: історичні нариси (1997). І. С. Павлик (ред.). Миколаїв (*Education in the Mykolaiv region in the 19th–20th centuries: historical essays* (1997). I. S. Pavlyk (ed.). Mykolaiv).
- Сірополко, С. (2001). *Історія освіти в Україні*. Київ: Наук. думка (Siropolko, S. (2001). *History of education in Ukraine*. Kyiv: Science thought).
- Удовиченко, О. І. (1995). *Україна у війні за державність. Історія організації і бойових дій Українських Збройних Сил 1917 – 1921*. Київ: Україна (Udovychenko, O. I. (1995). *Ukraine is in the war for statehood. History of the organization and combat operations of the Ukrainian Armed Forces 1917-1921*. Kyiv: Ukraine).
- Український Державний Флот: До 100-річчя підняття українських прапорів на кораблях Чорноморського флоту* (2018). Збірник інформаційно-аналітичних матеріалів. Київ: ФОП Маслаков (*Ukrainian State Navy: To the 100th anniversary of the raising of Ukrainian flags on ships of the Black Sea Fleet* (2018). A collection of informational and analytical materials. Kyiv: FOP Maslakov).

SUMMARY

Terentieva Nataliia, Zlobina Olena. Historical features of military education of naval officers of the Armed Forces of Ukraine.

The article represents certain historical aspects of the training of cadets of higher naval education institutions. The article analyzes the features of the military education of naval officers in a historical perspective with the use of comparative and pedagogical methodology, distinguishes and characterizes the periods of formation: the first (from the beginning of seafaring to 1701), the second (1701-end of the 18th

century), the third (1798–1870s), fourth (1877–1917), fifth (1918–early 1950s), sixth (1950s–early 1990s).

It was concluded that at the time of Ukraine's independence in 1991, a fairly developed and well-staffed network of naval higher education institutions operated on its territory, which provided professional training of naval officers at the highest level for its time. These institutions had a long and effective experience of such training, their own scientific and pedagogical schools and the necessary staff of highly professional teachers and instructors, which became the basis for the further development of professionally oriented military education.

Key words: *Naval Forces, naval education, institutions of higher military education, professional training.*